

Monumentnummer*: 527524

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 18 december 2006
Kadaster deel/nr: 51245/172

Monumentnaam**

Mariëndaal

Complexnummer

527523

Complexnaam

Mariëndaal

Woonplaats*

Oosterbeek

Gemeente*

Renkum

Provincie*

Gelderland

<i>Straat*</i>	<i>Nr*</i>	<i>Toev.*</i>	<i>Postcode*</i>	<i>Woonplaats*</i>	<i>Situering</i>	<i>Locatie</i>
Mariëndaal	8		6861 WN	Oosterbeek	Bij	

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
ARNHEM	P	15		
ARNHEM	P	33		
ARNHEM	P	4049		
ARNHEM	P	39		
OOSTERBEEK	C	3607		
ARNHEM	P	4048		
OOSTERBEEK	C	3603		
OOSTERBEEK	C	3613		
OOSTERBEEK	C	4876		
OOSTERBEEK	C	3558		
OOSTERBEEK	C	3608		
OOSTERBEEK	D	7345		
OOSTERBEEK	C	5655		
ARNHEM	P	4574		
ARNHEM	P	37		

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
ARNHEM	P	4572		
ARNHEM	P	4387		
ARNHEM	P	11		
ARNHEM	P	31		
ARNHEM	P	38		
ARNHEM	P	4818		
ARNHEM	G	288		
OOSTERBEEK	C	3618		
ARNHEM	P	34		
ARNHEM	P	9		
ARNHEM	G	279		
OOSTERBEEK	C	3609		
ARNHEM	P	30		
ARNHEM	P	12		
OOSTERBEEK	C	5768		
ARNHEM	G	277		
OOSTERBEEK	C	5767		
OOSTERBEEK	C	3619		
ARNHEM	P	6411		
ARNHEM	G	271		
OOSTERBEEK	D	7344		
OOSTERBEEK	C	3620		
OOSTERBEEK	C	5507		
ARNHEM	P	35		
OOSTERBEEK	C	5233		
ARNHEM	P	10		
ARNHEM	P	4571		
ARNHEM	P	47		
ARNHEM	P	4813		
OOSTERBEEK	C	5231		
ARNHEM	P	20		
ARNHEM	P	4128		
ARNHEM	P	6258		
OOSTERBEEK	C	469		
OOSTERBEEK	C	3621		
OOSTERBEEK	C	4877		
OOSTERBEEK	C	3612		
ARNHEM	P	4047		

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
OOSTERBEEK	D	8429		
OOSTERBEEK	C	3604		
ARNHEM	G	296		
ARNHEM	P	4884		
ARNHEM	G	273		
ARNHEM	P	18		
ARNHEM	P	6257		
ARNHEM	P	46		
OOSTERBEEK	C	3623		
ARNHEM	P	5484		
OOSTERBEEK	C	4875		
ARNHEM	P	4814		
ARNHEM	G	278		
OOSTERBEEK	C	5234		
ARNHEM	P	45		
ARNHEM	P	36		
ARNHEM	P	4043		
OOSTERBEEK	C	5656		
OOSTERBEEK	C	5232		
OOSTERBEEK	D	8430		
ARNHEM	P	4570		
OOSTERBEEK	C	5769		
OOSTERBEEK	D	7346		
ARNHEM	P	4046		
ARNHEM	P	6410		
OOSTERBEEK	C	3625		
OOSTERBEEK	C	4874		
ARNHEM	P	4056		
OOSTERBEEK	C	5766		
ARNHEM	P	44		
ARNHEM	P	16		
OOSTERBEEK	C	3553		
OOSTERBEEK	C	5828		
OOSTERBEEK	C	3617		
ARNHEM	P	14		
OOSTERBEEK	D	5964		
ARNHEM	P	32		
ARNHEM	P	4573		

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
ARNHEM	P	13		
ARNHEM	P	43		
ARNHEM	P	49		
OOSTERBEEK	C	5235		
ARNHEM	P	19		
ARNHEM	P	80		
OOSTERBEEK	C	3606		
ARNHEM	P	48		

*Rijksmonumentomschrijving***

Omschrijving

HISTORISCHE TUIN- EN PARKAANLEG. Het landgoed Mariëndaal heeft zich ontwikkeld uit het in 1392 gestichte klooster Mariënborn. In 1735 werden de gronden verkocht in de delen 'Klein Mariëndaal' en 'Groot Mariëndaal'. Johan Brantsen, telg uit een voornaam Arnhems regentengeslacht, werd eigenaar van Groot-Mariëndaal. Het gedeelte van Groot Mariëndaal tussen de Amsterdamseweg en de Utrechtseweg met het weidegebied ten zuiden van de Utrechtseweg vormt thans het huidige landgoed Mariëndaal.

Johan Brantsen liet op het terrein een landhuis bouwen. Het centrale gebied van Mariëndaal werd vervolgens verder ontgonnen door aanplant van bos en omvorming van heide naar landbouwgronden. In 1791 kwam het landgoed door vererving in handen van de Arnhemse burgemeester mr. Jacob Nicolaas Otto van Eck. Hij liet onder meer het huis vergroten en bracht verdere verfraaiingen aan op het landgoed. Op de 'Topografische kaart van de Veluwe en de Veluwezoom' van M.J. de Man uit 1807 is te zien dat centraal op het landgoed een sterrenbos met acht stralen was aangelegd. Het centrum van de ster lag op het hoogste punt van het landgoed, waarvandaan met een weids uitzicht had. Vermoedelijk was één van de lanen gericht op de toren van de Grote- of Eusebiuskerk van Arnhem, gebouwd in 1450.

Door de aanleg van de spoorlijn tussen Amsterdam en Arnhem (1845 geopend), werd het landgoed fysiek in tweeën gedeeld. Op de Topographische en Militaire Kaart uit 1850-1858 werd de nieuwe situatie ingetekend. Om de ontsluiting van het landgoed via de Middellaan open te houden, werd in het dijklichaam waarop de spoorlijn ligt, een grote stenen poort gerealiseerd.

In 1857 liet Gerard van Eck, zoon van Jacob van Eck, het huis vergroten en verbouwen tot het huidige aanzien. In samenhang daarmee werd ook het park verfraaid. Uit deze tijd dateert een ongedateerd en ongesigneerd 'Plan van het Landgoed Mariëndaal', dat grotendeels is uitgevoerd. Door het aanwezige reliëf, als gevolg van de ligging van een 'droog-dal' uit de ijstijden, bezat het terrein ondanks de vele rechte lanen, reeds de kenmerken van een landschapspark. Dit in die tijd geliefde effect werd versterkt door de aanleg van slingerpaden rondom de waterpartijen en op de hellingen. Het sterrenbos verloor hierdoor een deel van zijn strakke vorm terwijl op het middelpunt een Belvédère werd geplaatst. De romantische plek tegenover het huis werd ook wel de 'Zwitserse Partij' genoemd. In 1865 werd een ruim 400 meter lange beukenloofgang aangeplant. Deze 'Groene Bedstee' is de langste berceau van Nederland. De veranderingen zijn zichtbaar op de Chromotopographische Kaart verkend in de periode

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

1865-1871 en op de 'Topographische Kaart der Gemeente Arnhem' van P.K.P.J. van Sloten uit 1874. Van Eck liet ook de dienstwoningen bouwen in het parkgedeelte ten zuiden van de spoorlijn, waaronder een markante portiers-annex tuinmanswoning bij de oprijlaan aan de Utrechtseweg (1861; na oorlogsschade grotendeels gewijzigd herbouwd in 1948; niet beschermd).

In 1939 werd op initiatief van een anonieme schenkster, ter plaatse van het oorspronkelijke Belvédère, de 'Christuskoepel' geplaatst, ontworpen door architect J. Kropholler.

In de plattegrond van de parkaanleg bepalen noord-zuid lopende rechte lanen (vnl. 18de eeuw) de hoofdaanleg van het landgoed waartussen zich afwisselend open weilanden/akkers en beboste percelen bevinden. De Middellaan, waarlangs de Slijpbeek stroomt, uitmondend in enkele vijvers, vormt de langste noord-zuidas met aan de noordzijde vanwege het geaccidenteerde terrein een sterk hoogteverschil. Dit levert weidse vergezichten op in zuidelijke richting. Aan de zuidzijde eindigt de laan op de Utrechtseweg. Door de dubbele rij beukenbomen en de aansluiting op het viaduct onder het spoor krijgt de entree tot het landgoed hier extra allure. Het hoofdhuis, dat in een kom is gelegen, is evenwijdig aan, maar teruggelegen van de Middellaan gesitueerd. Deels gebouwd in de noordelijk gelegen helling bevindt zich de oranjerie met aangrenzende tuinmuur. Van de beschermde objecten op het landgoed ligt alleen de ijskelder in de directe nabijheid. In de hoek met de zuidwaarts afbuigende Schelmseweg liggen enkele rechthoekige landbouwpercelen tegen de noordelijke helling van de heuvelrug aan. Evenwijdig aan de hier oost-westlopende Schelmseweg ligt de Tafellaan waar zich de boerderij Loobergen bevindt.

Tegenover het hoofdhuis ligt een loofbos waarin zich de veldkapel bevindt, bereikbaar via het gereconstrueerde zigzagpad in de helling. Noordwaarts sluiten hierop sterk glooiende akkers aan die door de Diependaalselaan aan de oostzijde worden begrensd.

De langgerekte strook aan de westzijde van het landgoed wordt gevormd door hoofdzakelijk naaldbos met slingerpaden. Verspreid liggen hier de dienstwoning annex zomerwoning, de verbouwde theekoepel en een kleine boerderij. Het driehoekige gebied tussen de Amsterdamseweg en de Schelmseweg wordt grotendeels als landbouwgrond gebruikt en als boomkwekerij. De lanen, oorspronkelijk bestaande uit zandpaden, zijn deels verhard, deels half verhard en onverhard.

De hoofdstructuur van het landgoed bestaat uit veelal door beuken begrensde lanen, beekdalen, percelen bos en landbouwgronden. Deze liggen ingeklemd tussen vier noord-zuid lopende lange assen. De Middellaan snijdt het landgoed in twee helften waarbij het oostelijke deel door een aantal parallelle lanen eindigend op de Middellaan wordt gekenmerkt.

Op het landgoed dat door aanzienlijke hoogteverschillen in het terrein wordt gekenmerkt, heeft water steeds een voorname rol gespeeld. Langs de (spreng)beken hebben zich reeds vanaf de middeleeuwen molens bevonden. Aan de niervormige vijverkom, gelegen aan de oostzijde van de oprijlaan die aansluit op de Utrechtseweg, heeft tot in de 19de eeuw een papiermolen gestaan. Later is daar een pompinstallatie op aangesloten die het water naar een reservoir op de heuvel bracht van waaruit de lager gelegen fonteynen werden bediend. Na het in onbruik geraken van de molens werden op deze plaatsen vanuit een romantische gedachte met veldkeien een kleine waterval nagebouwd. Met grote zwerfkeien is het pad dat leidt naar het watervalletje aangegeven. Via een sinds de aanleg van de spoorlijn noodzakelijke duiker onder de spoordijk wordt het water van boven uit de beek aangevoerd. De duiker is gemetseld en voorzien van een toog. De wangen steken onder een helling gedeeltelijk schuin geplaatst in

de spoordijk. Meer noordwaarts bevindt zich nog een waterkom met twee watervalletjes eveneens opgebouwd met veldkeien. De watervalletjes bieden tevens de mogelijkheid de beek over te steken. Aan de westzijde leidt een oorspronkelijke gemetselde trap vanuit de richting van de Middellaan naar het waterniveau.

Voor de drinkwatervoorziening was het slaan van metersdiepe putten noodzakelijk. Enkele pompen bij de verspreid over het landgoed gelegen boerderijen zijn nog steeds in gebruik.

Tegenover de achtergevel van de DIENSTWONING annex ZOMERHUIS (10) bevindt zich een tuin met vijver, gekenmerkt door groenblijvende struiken en bakstenen muurtjes met muurdammetjes waarop sierelementen.

Waardering

De HISTORISCHE TUIN- EN PARKAANLEG als onderdeel van de historische buitenplaats 'Mariëndaal' is van algemeen belang:

- als representatief voorbeeld van een 19de-eeuwse landschappelijke parkaanleg met een gaaf bewaarde 18de-eeuwse formele hoofdstructuur, die in de loop der tijd werd uitgebreid en verder ontwikkeld;
- vanwege de romantische en functionele onderdelen als watervalletjes, vijverkommen en duiker;
- vanwege het belang van de aanleg voor de geschiedenis van de tuin- en landschaps-architectuur;
- vanwege de ensemblewaarde in relatie met de overige onderdelen van de historische buitenplaats 'Mariëndaal'.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Tuin, park en plantsoen

Functie

Historische aanleg